

Васьківська Олена,
аспірант Інституту педагогіки НАПН України, Україна

РОЗВИТОК АКСІОЛОГІЧНОГО ЧУТТЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНИХ УМІНЬ

Життя людини не мислиться поза спілкуванням, адже такої взаємодії потребує як сама людина, так і суспільство загалом. У діалозі світ однієї людини розкривається для іншої, відбувається взаємний обмін емоціями, інтересами, знаннями.

Діалог як основна форма соціальної комунікації створює необхідні умови для вироблення вмінь самостійно мислити, чітко висловлювати свою думку, відстоювати власні переконання, доводити свою позицію. Діалогічні взаємини є універсальними. Вони проходять крізь людське мислення, стосунки, пронизують життя людини. Проблема діалогу завжди актуальна у різних культурах на всіх етапах людського розвитку. Вступають у діалог, спілкуються між собою люди, що мають наміри досягти певних цілей. Від їхніх намірів залежить яким саме буде діалог - спокійною бесідою, суперечкою чи гострою полемікою.

Вагоме значення в розробленні окресленої проблеми мають роботи Б. Ананьєва, Л. Божович, О. Запорожця, О. Леонтєва, А. Мудрика, В. М'ясищева, у яких розкриваються теоретичні положення спілкування. Принципам діалогічного мислення в сучасній науці присвячено праці Л. Владиченко, Н. Гринчишин, Г. Кучинського, Л. Озадовської та ін.

На думку Л. Озадовської, цінність саме діалогу полягає в тому результаті, якого досягають суб'єкти. Діалог, як стверджує

автор, це, передусім, спосіб або засіб досягнення цього результату. Це і є основною відмінністю між діалогом і звичним спілкуванням або комунікацією, які можуть здійснюватися заради самого факту спілкування. Водночас кожен конкретний діалог має свою певну мету, а успішність його визначається рівнем реалізації поставленої мети [3, с. 129].

Створення власного мовлення розглядається сучасною дидактикою як основна умова формування у старшокласників культури мовлення і міжособистісної комунікації. Щоб оволодіти умінням діалогічного спілкування, учням не достатньо навчитися запитувати і відповідати, для цього потрібні специфічні вміння та своєрідне аксіологічне чуття. Кожен із співрозмовників має володіти достатнім запасом функціонально різноманітних реплік, які уможливають здатність вступати у спілкування, зважаючи на ціннісні пріоритети одне одного. Аксіологічне чуття і взаєморозуміння дають змогу згортати й поновлювати діалог без втрати довіри, враховувати зміни у складі учасників розмови, прогнозувати поведінку партнерів залежно від зміни ситуації спілкування тощо.

Оскільки діалогічне мовлення розвивається в процесі спілкування двох або більше партнерів, то мовна поведінка одного зі співрозмовників у діалозі залежить від реакції іншого, бо кожний з партнерів переслідує свою мету в діалогічному спілкуванні. Відтак особливістю навчального діалогічного спілкування є те, що воно має бути завчасно підготовлене учителем, передбачати вільне спілкування учнів. За такого спілкування учні розвивають уміння діагностувати цілі і наміри співрозмовника за його мовними конструкціями, інтонацією, паузами, за невербальним супроводом (мімікою, жестами) виголошеного.

Формування діалогічних умінь старшокласників, передусім, залежить від форм і методів навчання, які вчитель використовує під час навчального процесу. Учитель, активно залучаючи учня до пошуку нової інформації, мотивує його до прояву ініціативи і самостійності. Для старшокласників, які є суб'єктами навчально-виховного процесу, важливо вміти правильно висловлювати свої думки, долати сором'язливість, оцінювати ситуацію спілкування,

вміти вдаватися до нестандартних рішень, творчо мислити [1, с. 55]. Словом, вдале застосування учителем технологій формування умінь діалогічного спілкування водночас розвиватиме аксіологічне чуття.

Діалогічне мовлення, полілог - ефективний засіб формування ціннісно-сислової сфери особистості старшокласників, а також їхньої соціалізації. Для того щоб навчити старшокласників спілкування, перед учителем, щонайперше, постає необхідність у створенні умови, які сприяли б формуванню в учнів комунікативної компетентності. Тож учні мають навчатися спілкування з будь-яким співрозмовником; уміти підтримувати контакт у спілкуванні, дотримуючись норм і правил; слухати співрозмовника з повагою і терпимістю до чужої думки; висловлюватися, аргументувати і в культурній формі відстоювати свої погляди; стимулювати співрозмовника до продовження спілкування; грамотно розв'язувати конфлікти у спілкуванні; за потреби змінювати свою мовну поведінку; оцінювати успішність ситуації спілкування; коректно завершувати ситуацію спілкування. Без належних умінь і навичок діалогічного спілкування на ефективність трансакцій годі чекати, адже «процес комунікації утруднюється, якщо носій мови є лінгвістично некомпетентним (не вміє створювати граматично вправні мовні конструкції, не має навичок спілкування), з іншого боку, якщо не володіє навичками стратегічної діалогічної (універсальна складова спілкування) взаємодії» [2, с. 9].

Визнання діалогу як найбільшої цінності у цивілізованому світі, як важливого чинника, завдяки якому люди вдосконалюються, стають духовно розвиненішими, наразі, є актуальним як ніколи. Діалог, з одного боку, позбавляє людину відчуття самотності, а з іншого - дає змогу знайти точки дотику з іншими людьми, віднайти в них часточку себе.

Отже, важливе завдання з підготовки старшокласників до входження в соціум полягає в тому, щоб навчити учнів діяти в нестандартних ситуаціях, бачити суперечливість різних життєвих явищ і фактів, сперечатися, доводити, відстоювати власну позицію, формулювати проблеми, шукати нестандартні розв'язання їх. Реалізація цього завдання можлива в процесі

формування умінь діалогічного спілкування старшокласників як важливого чинника соціального становлення.

Список використаних джерел

1. Васьківська Г.О. Формування комунікативної компетентності старшокласників на основі засвоєння системи знань про людину / Г.О. Васьківська // Українська мова і література в школі, 2012. - №2. - С. 52-57.
2. Косянчук С.В. Чи справді риторика так потрібна старшокласникам? / С.В. Косянчук // Вивчаємо українську мову і літературу. - 2010. - №34. - С. 7-14.
3. Озадовська Л.В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні: монографія / Л.В. Озадовська. - К. : ПАРАПАН, 2007. - С. 164.